

## PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISH TARIXI VA ASOSIY BOSQICHLARI

*Abduraxmonov Asqarali Abduvliyevich*

### Annotatsiya

Ushbu maqolada Pedagogika fanining qisqacha ta'rfi, tarixiy bosqichlarga ajratish mezonlari, qadimgi Sharq mamlakatlarida tarbiya g'oyalari, qadimgi Yunoniston va Rimda pedagogik qarashlar, o'rta asrlar pedagogikasi: diniy ta'limning ustunligi, Uyg'onish davrida pedagogik tafakkurning rivoji, mustaqillik davrida O'zbekistonda pedagogika fanining taraqqiyoti, bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlari, xulosa: tarixiy tajribaning hozirgi ta'limga ta'siri haqidagi fikr va mulohazalar keng tarzda yoritilgan.

### Абстрактный

В данной статье дается краткое определение науки педагогики, критерии деления ее на исторические этапы, педагогические идеи в странах Древнего Востока, педагогические воззрения в Древней Греции и Риме, средневековая педагогика: преобладание религиозного образования, развитие педагогической мысли в эпоху Возрождения, развитие педагогической науки в Узбекистане в период независимости, современные тенденции педагогической науки сегодня, а также заключение: широко освещены мысли и замечания о влиянии исторического опыта на современное образование.

### Abstract

This article provides a brief definition of the science of pedagogy, criteria for dividing it into historical stages, educational ideas in the countries of the ancient East, pedagogical views in ancient Greece and Rome, medieval pedagogy: the predominance of religious education, the development of pedagogical thought during the Renaissance, the development of pedagogical science in Uzbekistan during the period of independence, current trends in pedagogical science today, and conclusion: thoughts and comments on the influence of historical experience on current education are widely covered.

**Kalit so'zlar:** Pedagogika, tarbiya, ta'lim, tarix, bosqichlar, qadimgi Sharq, Yunoniston, Rim, Uyg'onish davri, pedagogik qarashlar, Komenskiy, Ushinskiy, o'zbek pedagogikasi, mustaqillik, zamonaviy yo'nalishlar.

**Pedagogika** – bu insonni har tomonlama kamol toptirish, tarbiyalash va uni hayotga tayyorlash qonuniyatlarini o'rganadigan fan. U bolalar va yoshlarga ta'sir ko'rsatish jarayonlarini o'rganuvchi nazariy va amaliy bilimlar tizimidir. Pedagogika tarbiya, ta'lim, o'qitish va rivojlantirish jarayonlarini chuqur tahlil qiladi hamda ularni

samarali tashkil etish yo'llarini ko'rsatadi. rivojlanishini bosqichlarga ajratishda bir necha mezonlar olinadi. Ular orasida jamiyatning taraqqiyot darajasi, ta'lim-tarbiyaning maqsadi, tarbiya usullarining o'zgarishi, pedagogik g'oyalar va mashhur pedagoglarning faoliyati muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, diniy, madaniy, ijtimoiy-siyosiy omillar ham pedagogikaning har bir tarixiy bosqichiga ta'sir ko'rsatgan. Shu asosda pedagogika rivoji qadimgi davr, o'rta asrlar, Uyg'onish, yangi va zamonaviy davrlarga bo'linadi. Pedagogika, o'z mohiyati jihatidan, insonni tarbiyalash va rivojlantirish jarayonini o'rganadigan ilmiy soha hisoblanadi. U nafaqat o'qitish, balki shaxsni shakllantirish va hayotga tayyorlashning ilmiy asoslarini yaratadi. Pedagogika fani rivojlanish tarixiga nazar tashlasak, uning shakllanishi va taraqqiyoti butun insoniyat tarixidagi ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq ekanini ko'ramiz. Pedagogikaning rivoji, xususan, tarixiy bosqichlarga ajratilishi, uning jamiyatning ma'naviy va madaniy taraqqiyoti bilan qanday uzviy bog'liqligini anglashda yordam beradi. Pedagogika fani tarixining ilk bosqichlari qadimgi Sharq va Yevropa ta'lim tizimlaridan boshlanadi. Qadimgi Yunoniston va Rimda ta'lim muhim ijtimoiy funktsiyani bajarib, jamiyatning har bir a'zosini ma'rifatga, axloqqa va intellektual rivojlanishga tayyorlashni maqsad qilgan. Bu davrlarda pedagogika ko'proq ma'naviy-axloqiy tarbiya sifatida qaralgan, va uning asosiy maqsadi yosh avlodni axloqiy me'yorlarga rioya qilishga o'rgatish edi. Shu bilan birga, qadimgi Sharq mamlakatlarida tarbiya va ta'lim tizimlarining ildizlari joylashgan bo'lib, ular o'z davrining eng muhim bilim markazlari edi. O'rta asrlar pedagogikasida ta'lim va tarbiya ko'proq diniy g'oyalarga asoslangan. Diniy ta'limning ta'siri ostida pedagogika jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy tartibni mustahkamlashga qaratilgan. Biroq, bu davrda ilm-fan va ta'lim faqat ma'lum guruhlar uchun mavjud edi, va umumiy aholi uchun bilim olish imkoniyati cheklangan edi.

Uyg'onish davrida esa, ta'lim va pedagogikaning yangi g'oyalari paydo bo'ldi. Yevropada, ayniqsa, Komenskiy va Pestalozzi kabi pedagoglar o'zlarining ilg'or qarashlari bilan ta'limning yangilanishiga katta hissa qo'shdilar. Ular ta'limni ilmiy asosda tashkil etishni va bolalarni rivojlantirishda o'ziga xos metodlarni yaratishni o'rgatdilar. Bu davrda ta'limning har bir shaxsga erkin va teng imkoniyatlar yaratish zarurligi haqida fikrlar kuchaydi. Rus pedagogikasining asoschisi bo'lgan K.D. Ushinskiy, o'zining asarlarida pedagogikaning fan sifatida rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Ushinskiy bolalar psixologiyasi, ta'lim jarayonining xususiyatlari, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro aloqalar haqida chuqur ilmiy fikrlar bildirdi. U o'z zamonasida ta'limni milliy va xalq tarbiyasi asosida qurish zarurligini ta'kidlagan. O'zbek pedagogikasi tarixida esa, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Mahmudxo'ja Behbudiy kabi buyuk ajdodlarimizning g'oyalari o'rganilishi kerak. Ularning asarlarida inson tarbiyasining ahamiyati, shaxsning ma'naviy rivojlanishi va ilm olishning zarurligi haqida katta fikrlar mavjud. XX asrda, xususan, Sovet davrida

pedagogika fani yanada rivojlanib, o'zining ilmiy asoslarini shakllantirdi. Mustaqillik davrida esa, O'zbekistonda pedagogika yangi bosqichga qadam qo'ydi. Pedagogika tizimi, ta'lim metodologiyasi, pedagogik texnologiyalar o'zgarib, o'quvchilarga zamonaviy bilim va ko'nikmalar berishning yangicha usullari ishlab chiqildi. Bugungi kunda pedagogika fani o'zining dolzarb yo'nalishlariga ega. O'qitish va tarbiya jarayonlari globalizm, axborot texnologiyalarining rivojlanishi, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlari bilan uzviy bog'liq. Pedagogika nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning ijtimoiy hayotga moslashishini ta'minlash, ularni mustaqil fikrlashga va kreativlikka o'rgatish kabi masalalarni ham o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogika fani o'z rivojlanishida jamiyatning ijtimoiy, madaniy va siyosiy o'zgarishlarini aks ettirib kelgan. Qadimgi davrlardan boshlab ta'lim va tarbiya tizimi doimiy ravishda yangilanib, ilg'or g'oyalar asosida shakllangan. Pedagogikaning rivoji bilan ta'limning maqsadi kengayib, bilim berishdan tashqari, shaxsni tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish kabi masalalar ham dolzarb bo'ldi. Bugungi kunda pedagogika fani zamonaviy texnologiyalar va global o'zgarishlarga mos ravishda rivojlanib, ta'lim tizimini yanada samarali tashkil etishga yordam bermoqda.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

- I. Baxramov Sh. – "Pedagogika asoslari: nazariy va amaliy jihatlar" (2018)
- II. Tursunov A. – "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar" (2019)
- III. Nazarov D. – "O'zbekiston ta'lim tizimi: rivojlanish yo'llari va yangi istiqbollar" (2020)
- IV. Akhmedov S. – "Pedagogik pedagogika va o'qitish usullari" (2021)
- V. Yusupov R. – "Pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish" (2021)
- VI. Raximov X. – "Ta'lim tizimi va pedagogik innovatsiyalar" (2022)
- VII. Mirzayev U. – "O'zbekiston pedagogikasi: milliy xususiyatlar va innovatsiyalar" (2023)
- VIII. Shodiev N. – "Pedagogika nazariyasi va amaliyoti" (2023)